

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Leonardi Lessii E Societate Iesv Theologi. In D.
Thomam De Beatitudine. De Actibus Hvmanis. De
Incarnatione Verbi. De Sacramentis Et Censuris.
Prælectiones Theologicae Posthvmæ**

Lessius, Leonardus

Lovanii, 1645

Qvæstio LXXXV. De Pœnitentia, vt est virtus. In Sex Articulos diuisa.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72898](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72898)

remedium peccati. Nam naturaliter cognoscimus Deum esse benignum, ac proinde pœnitentiâ placari. Quod confirmat vîus omnium gentium, quæ à Dijs suis veniam precantur, varijsque modis eos conantur placare.

Dices: Ergo etiam voluntas potest solis naturæ viribus dolere de peccato, ut est offensio Dei.

An solis naturæ viribus possimus dolere de peccatis.

Respondeo Primò, Negando Consequentiam: Quia voluntati difficilius est efficaciter præstare pœnitentiam, quàm intellectui eam cognoscere. Respondeo Secundò, Admitti potest, voluntatem posse solis naturæ viribus aliquo modo dolere de peccato, sed imperfectè, & non quantum oportet ad remissionem peccati. Quia non eâ estimatione intellectus & voluntas potest de eo dolere, quâ par est de tanto malo doleri; neque etiam ex eo amore, quo par est, tantum bonum amari. Hoc enim sine auxilio gratiæ præstare nequit, cum in hoc supernaturalis ratio actus ipsius consistat.

Respondeo, Si inde non perturbatur scrupulis, vel nouis tentationibus, vel non impeditur ab vtilioribus exercitijs, valdè bonum est subinde hoc facere. Secus verò, si hoc modo fouerentur scrupuli, vel alia huiusmodi incommoda: tunc enim fatius est, ut solum in genere doleat se Deum crebrò offendisse. Et hic generalis dolor vsque ad finem vitæ perdurare debet, non quidem sub præcepto, sed sub consilio. Ita intellige Dium Thomam articulo 8. Quare non rectè dixit Melchior Canus Relectione de Pœnitentia parte 4. teneri nos saltem sub peccato veniali actu dolere de peccatis præteritis, quando occurrunt memoriæ: eò quòd tunc nolle dolere de peccato, sit peccatum veniale, cum sit actus otiosus. Nam potest quis iusta ratione nolle immorari huiusmodi cogitationi, aut nolle dolorem elicere: ut si timet scrupulos, nouas tentationes, aut alia incommoda; tunc enim nullum erit peccatum nolle dolere.

Canus re. fellitur.

ARTICVLVS X.

ARTICVLVS VIII. & IX.
Vtrum homo debeat vsque ad finem vitæ pœnitere, idque continuò?

Vtrum Sacramentum Pœnitentiæ debeat iterari?

De peccato rite confessio, non tenet amplius dolere.

Respondeo; Hominem non posse continuò actu pœnitere, sed bene potest habitu. Notandum est breuiter: Si quis semel peccatum suum confessus fuit, & de eo doluit, sicut oportet, pœnitentiâque impositam impleuit, non obligari, ut amplius de eo actu doleat, sicut rectè hic docet Caietanus. Imò post habitam contritionem, vel attritionem cum Sacramento, non tenetur homo sub nouo peccato amplius elicere in se actum displicentiæ peccati, aut doloris, ut idem docet; sufficit enim, ut semper displiceat negatiuè, id est, ut nunquam placeat.

An consideratur, ut quis sapè de peccatis actu doleat.

Petes: An saltem sit consulendum, ut quis frequenter peccata sua commemoret, & dolorem de illis in se excitet?

Respondeo Affirmatiuè. Ratio est: Quia non imprimis characterem. Vide D. Thomam, cuius argumenta, etsi primariò solum probent pœnitentiâ posse iterari, ut est actus virtutis; secundariò tamen etiam probant, pœnitentiæ Sacramentum iterari posse. Nam hoc Sacramentum nihil est aliud, quàm perfectio quædam & consummatio actus pœnitendi.

33

Notandum hic est; Nouatjanum, & adiutorium eius Nouatum, non negasse, quin interior, & etiam exterior pœnitentia, quatenus virtus est, possit iterari, & quin homo possit sapiùs Deo reconciliari; nam hoc vbique Scriptura clarè docet; sed non esse in Ecclesiâ aliquam potestatem, aut Sacramentum, per quod, homo post Baptisimum lapsus, Deo reconcilietur. Error Nouatjanorum.

QVÆSTIO LXXXV.

De Pœnitentia, ut est virtus.

In Sex Articulos diuisa.

ARTICVLVS I.

Vtrum Pœnitentia sit virtus?

Vis vocis Pœnitentiæ excutitur contra hæreticos.

Notandum est, Nomen Latinum Pœnitentiæ, & Græcum μετάνοια passim in Scripturis, & apud Auctores tum Ecclesiasticos, tum profanos, vsurpari non pro nuda respicientia (ut volunt nostri hæretici) sed pro dolore, & detestatione peccatorum, & vindicta pro ipsdè sponte suscepta; Iob cap. vltimo, vers. 6. Ago pœnitentiâ in fauilla & cinere; id est, vindico peccata mea. Lucæ 10. vers. 13. Si in Ty-

ro & Sidone facta fuissent virtutes quæ facta sunt in vobis; olim in cilicio & cinere pœnitentiâ egissent. Matthæi 12. & Lucæ 11. dicitur; Niniuitas egisse pœnitentiâ ad prædicationem Ionæ. Quibus locis hæretici, ut tollant omnem afflictionem & pœnâ pro peccatis susceptam, pro, egerunt pœnitentiâ; vertunt, respuerunt: sed absurdè; nam Scriptura apertè loquitur de dolore & vindicta pro peccatis assumpta; idè enim dicit in cinere & cilicio pœnitentiâ egissent: absurdè autem diceretur, in cinere & cilicio respuisse. Et Niniuitæ grauem afflictionem assumpserunt, ut videre est Ionæ capite 3. scilicet ieiunium, cilicium, precès. Nuda autem respicientia non requirit vllam afflictionem

Etionem ob peccata commissa, imò ne dolorem quidem. Vide Ruardum articulo 3. His addes simili modo apud profanos has voces vsurpari, vt patet ex illo ditticho Aufonij :

*Sum Dea, qua facti, non factique exigo pœnas :
Nempe vt pœniteat, sic Metanœa vocor.*

His positis :

3 Respondetur, Pœnitentiam esse virtutem. Pœnitentia Probatur Primò : Quia detestari peccatum, & illud compensare, & in se vindicare, est opus recte rationi consentaneum, & arduum : ergo est actus virtutis : atqui hoc opus est actus pœnitentia : ergo pœnitentia est virtus. Confirmatur Primò : Quia nihil aliud ad rationem virtutis requiritur : virtutes enim dantur ad actus difficiles, ad quos ipse pœnitentię naturales non sufficiunt, & conformant illos recte rationi, seu iudicio prudentiæ. Confirmatur Secundò : Quia consistit in medio duorum vitiorum : quidam enim lætantur de peccatis suis ; quidam ita dolent vt desperent : pœnitentia verò medium tenens, ita dolet, vt peccatum emendet, seu compenset.

Probatur Secundò : Quia præcepta legis diuinæ non dantur, nisi de functionibus virtutum : de Pœnitentia autem datur præceptum diuinum, vt patet Ioh̄is 2. vers. 22. *Conuertimini ad me in fletu & plangtu :* & Matthæi 4. vers. 17. *Pœnitentiam agite :* ergo.

Probatur Tertiò : Quia detestari & vindicare alterius peccata est virtus, nempe in Iudice, qui in alterum potestatem habet : ergo multò magis virtus est detestari, & vindicare sua peccata, cum quisque in seipsum potestatem habeat, vt veluti Iudex nomine Dei se ipsum tanquam reum puniat.

3 Notandum autem est ; Pœnitentiam variè à Patribus, & Doctoribus describi. Primò, Quatenus est habitus quidam. Sic Magister dist. 14. *Pœnitentia, inquit, est virtus, seu gratia, qua commissa mala cum proposito emendationis plangimus, & plangenda iterum non committimus. Cui similis est illa Gregorij homilia 34. in Euangelia, Pœnitentia est, præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere. Vbi : Aduerte Primò, Pœnitentiam esse gratiam seu donum Dei gratuitum : quia nec viribus naturæ, nec nostris meritis veram pœnitentiam consequi possumus, sed necesse est eam gratis aspirari. Aduerte Secundò, Propositum emendationis includere duo, scilicet propositum in posterum abstinendi, & voluntatem compensandi, vindicandique peccata. Illa autem pars, *Et plangenda iterum non committimus*, non est necessaria, sed maioris explicationis causa additur ; vt significetur, pœnitentiam includere voluntatem efficacem.*

1 Secundò describitur Pœnitentia, vt est actus. *Pœnitentia est quedam dolentis vindicta, semper puniens quod dolere commisisse. Sic Auctor de vera & falsa Pœnitentia. Semper, id est, quoties aliquid mali commisit.*

3 Tertiò describitur ex fine : sic ab Authore hypognosticon lib. 3. *Pœnitentia est res optima, qua omnes defectus renocat ad perfectum : id est, equalitatem, pro illis satis faciendò. Omitto alias descriptiones, qua ex his facile possunt intelligi.*

4 Ex quibus patet Primò ; Pœnitentiam non solum esse virtutem, sed etiam eximiam virtutem,

vt quæ summum malum ab anima dep̄ ellat, Deo honorem restituat, & totam hominis vitam corrigat.

Secundò patet, Esse duos præcipuos Pœnitentię actus, scilicet dolorem de peccatis commissis, & eorum vindictam, seu compensationem. Sunt quidem & alij actus, sed his connexi, vt Detestatio peccati, quæ naturà prior est dolore, ei que supponitur, sicut amor prior est gaudio. Propositum mutandæ vitæ, quod sequitur dolorem : Confessio peccati, quæ est signum doloris, & medium ad compensandam iniuriam, & reconciliationem obtinendam.

Sed contrà : Obijcies Primò : Omnis virtus est per se expetendâ : atqui pœnitentia non est villo modo per se expetendâ, sed solum supposito peccato : ergo non est virtus.

Respondent quidam, Habitum pœnitentię per se primò versari quidem circa detestationem & expulsionem mali : nihilominus tamen esse virtutem. Esse enim duo genera virtutum, vnum earum, quæ per se primò feruntur in bonum, & has esse per se expetendas ; alterum earum, quæ ad malum destruendum, & talem esse Pœnitentiam. Ita Dominicus Soto, & quidam alij.

Sed hæc sententia displicet Caietano artic. 2. & Durando distinctione 14. quæst. 1. & meritò. Ratio est : Quia omnis detestatio, & odium mali nascitur ex amore boni contrarij, ac proinde amor & odium proueniunt ab eodem habitu, & inclinatione : vt patet in omnibus virtutibus. Habitu enim temperantię detestamur actus imtemperatos ; & habitu iustitię, iniustos ; & sic de cæteris : ergo non datur aliqua virtus, cuius primus actus sit odium seu dolor mali, sed necesse est primum actum omnis virtutis esse amorem alicuius boni, seu obiecti honesti. Quod autem Sotus ait, Verecundiam esse virtutem, & tamen primariò versari circa malum, est enim *Timor decoris instans* ; non videtur verum : tum quia Verecundia non est virtus, sed passio ; tum quia, si concepiatur vt habitualis inclinatio, per se primò tendit in bonum, nempe in affectionem honoris : idè enim times dedecus, quia affectus es honori. Cuius signum est, quòd illi, qui non curant honorem, vt impudentes, non verecundentur, Aristotele teste. Quare hæc ex eodem habitu proueniunt. Similiter Iustitia vindicatiua non respicit per se primò malum, sed bonum ; nam ex amore æquitatis vindicat delicta.

Dicendum ergo est, Pœnitentię habitum non supponere necessariò malum, sed per se primò ferri in bonum ; vt statim patebit : quamuis *pœnitere*, quod est quidam actus ipsius, malum supponat. Quare habitus Pœnitentię etiam erat in statu innocentie, estque homini per se expetendus ; licet pœnitere, non sit expetendum, neque in statu innocentie fuerit. Simile quiddam reperitur in virtute Spei, vt alibi dictum est.

Obijctur Secundò, Quòd factum est, infectum fieri nequit : ergo ridiculum est dolere de peccatis iam præteritis.

Respondeo, Neminem dolere de eo, cuius contrarium per se est impossibile : vt nemo dolet, quod non potest volare, (nisi fortassis propter aliud, sicut damnati dolent, quòd Deus sit, & tantę sit potentię, non quòd hæc per se displiceant, sed propter pœnas quas infert.) Pari ratione nemo dolet,

Pœnitentia est virtus eximia,

Duo eius actus præcipui,

1. Obiecti, quòd Pœnitentia non sit per se expetenda,

2. Quorundam solutio.

Displicet.

Nec verecundia, nec iustitia vindicatiua primariò versatur circa malum.

6 Vera solutio, Pœnitentię habitum per se ferri in bonum.

7 2. Obiecti, quòd facta nequeant fieri infecta.

Solutio.

dolet, quòd id, quod factum est, non sit inefficax, postquam positum est esse factum; nam quòd hæc duo non possint simul stare, nullum est malum, nec materia doloris: sed quòd tale peccatum factum sit, cum tunc potuerit non fieri. Nec refert, quòd nunc impossibile sit, non esse factum; quia hoc per accidens est, & ex suppositione quâ supponitur esse factum: nam sine illâ suppositione potest absolute esse non factum: quare dolet de eo, quod absolute est possibile non esse factum, nempe quòd hoc peccatum sit commissum. Quomodo etiam damnati dolent de suâ damnatione, quamvis iam impossibile sit eam excutere: concipiunt enim illam tanquam olim euitabilem, & idè dolent tanquam de malo per se euitabili, quamvis & suppositione iam sit ineuitabile. Accedit, quòd iste dolor sit summè utilis, cum valeat ad compensandam peccati iniuriam, eiusque maculam & reatum abolendum, & reconciliationem impetrandam. Itaque etsi dolor iste sit inefficax, & inutilis vt faciat peccatum non esse commissum, & quod hoc non dirigatur; tamen utilis est ad illud defendendum, & ad omne eius malum sic abolendum, ac si commissum non esset: denique ad cauendum in futurum.

Quomodo damnati dolent de sua damnatione.

Utilitas Pœnitentia.

3. Obiect. quòd Pœnitentia sit sine Charitate.

Solutio.

Obijciunt Tertiò: Id quòd est extra Charitatem, nihil est. 1. ad Corinthios 13. Sed pœnitentia est cum peccato, ac proinde extra Charitatem: ergo nihil est; ac proinde pœnitentia non est virtus.

Respondeo, Id quòd est sine Charitate, dicitur apud Apostolum nihil esse, quia est insufficiens ad vitam æternam, & potest homo cum eo damnari; qualia sunt fides, scientia mysteriorum, cognitio linguarum, prophetia, donum miraculorum, &c: hæc tamen plurimum profunt cum Charitate. Pari ratione pœnitentia ex Charitate proficiens plurimum prodest. Adde perfectam Pœnitentiam sine Charitate esse non posse; imperfectam autem disponere, & sensim adducere ad Charitatem; ac proinde virtus esse potest.

ARTICVLVS II.

Vtrum Pœnitentia sit virtus specialis?

Respondetur Affirmatiuè. Ratio est: quia in actu pœnitentiæ inuenitur specialis ratio honesti, scilicet perimere peccatum, & eiusque iniuriam compensare.

Quia actus præcipui Pœnitentiæ.

Notandum est Primò: Pœnitentiæ generatim acceptæ esse duos præcipuos actus, dolorem de peccato seu errore commissio, & voluntatem emendandi: quicumque enim facti alicuius pœnitentiâ ducitur, hos duos actus habet, etiam si consideret istud factum dumtaxat, vt est contra rectam rationem, aut contra bonum; vel propositum ipsius auctoris. Quòd si illud factum etiam consideretur, vt alteri iniuriosum, sic voluntas emendandi non solum includit respicientiam, id est, propositum cauendi in posterum, sed etiam propositum compensandi iniuriam. Iniuria enim censetur manere post factum, veluti læsio quædam alteri inflicta, donec vel condonetur, vel iusta satisfactione compensetur. Itaque ad emendationem criminis, seu vt crimen tollatur, necesse

est, interuenire compensationem, nisi fortè alterius condonatio præueniat; quod non fit in proposito.

Notandum Secundo: Peccatum dupliciter spectari posse: Primò, vt est contra propriam honestatem virtutis oppositæ; seu vt est contra rectam rationem. Secundo, quatenus est offensio Dei, id est, malum quoddam Dei, ipsum quodammodò lædens, & idcirco ipsum ad iracundiam, & inimicitiam prouocans. His positis:

Dico Primò: Dolere de peccato commissio, quatenus est cõtra proprium bonum virtutis oppositæ, non est opus specialis virtutis, sed illius contra quam est illud peccatum. Patet hæc Propositio: Quia sicuti vnaquæque virtus amat actus sibi consentientes, ipsæque delectatur, ita odit contrarios, ipsæque dolet: eadem enim inclinatione ferimur in aliquod bonum, & auersamur malum illi contrarium. Sic temperans dolet de actibus intemperatis, iustus de iniustus, humilis de superbis; & si ipse eos admisit, pœnitet eum admissorum. Pœnitere enim nihil addit supra rationem doloris, quàm respectum quemdam ad malum, vt à se commissum. Nam possumus dolere de omni malo, pœnitere autem tantummodò de malo à nobis admissio. Quare vnâ eademque virtute detestamur aliquod malum, de eo dolemus, & etiam pœnitemus, si illud à nobis commissum sit. Tantum enim differunt, vt genus & species; omne enim pœnitere est dolere; sed non contrà. Aduertendum autem est, Etsi talis dolor de peccato non sufficiat ad veram contritionem, sufficere tamen ad veram attritionem, sic, vt accedente Sacramento sufficiat ad iustificationem, vt docet Concilium Tridentinum, sessione 14. canone 4.

18 Dolere de peccato, vt est contra proprium bonum oppositæ virtutis, nõ est opus specialis virtutis.

Pœnitere & dolere quomodo differant.

Dico Secundo: Dolere de peccato, vt est offensio Dei, est actus Charitatis. Ita Scotus distinctione 14. quæstione 2.

19 Dolere de peccato, vt est offensio Dei, est actus Charitatis.

Probatur Primò: Quia, sicut Charitatis est velle Deo bonum, & gaudere de omni opere bono, quo ipsi obeditur, & honoratur; ita etiam Charitatis est, dolere de omni eo, quod quodammodò est malum ipsius; quale est omne opus, quo ipse quodammodò contemnitur, & inhonoratur: ergo, si tale aliquod opus ab homine committatur, Charitatis est pœnitere de illo. Secundo, Charitatis est dolere de peccato ad reconciliationem, id est, ad recuperandam amicitiam: atqui talis dolor pertinet ad perfectam Pœnitentiam: ergo Pœnitentia respectu huius actus non distinguitur à Charitate. Tertiò probatur ex Concilio Tridentino sessione 6. canone 6. vbi odium & detestationem peccati, quam vocat Pœnitentiam, docet prouenire ex dilectione Dei: censet ergo hunc actum Pœnitentiæ esse actum Charitatis.

Hic tamen Notandum est, vt quis de peccato suo doleat, seu pœniteat perfectè, expedire non tantum in genere peccatum considerare, vt est offensio Dei; sed particulares rationes, & malitias, ob quas Deum offendit, eiusque inimicitiam & iram contrahit. Est enim peccatum quiddam contemptus Dei, & iniuria, & inhonoratio, & inobedientia, & ingratiudo: omnes enim istæ malitiæ sunt in omni peccato mortifero quodammodò formaliter distinctæ, & omnibus illis offenditur Deus. Itaque ob singulas meritò pœnitere debemus, non solum quatenus

Quæ malitiæ sint in quouis peccato mortali.

Qq ij honestati,

honestatis, & bono virtutis contrariæ aduersantur, sed etiam quatenus sunt quoddam malum Dei, ipsius offensuum.

12
Velle compen-
sare iniuriam
Deo per
peccatum
factam,
cuius vir-
tutis actus
fit.

Dico Tertio: Velle compensare iniuriam Deo per peccatum irrogatam, & illam in se vindicare, videtur esse actus virtutis à Charitate, & à cæteris virtutibus particularibus distincte, excepta Religione, & Iustitiâ quadam erga Deum, de quâ art. 3. Est ferè communis sententia Doctorum: D. Thomæ hoc loco, Bonauenturæ, Scoti, Richardi, dist. 14. & aliorum. Pro quò:

Debet fieri
compensa-
tio iniurie
per peccatum
facta.

Norandum est, per peccatum fieri iniuriam Deo, quatenus ipse contemnitur, & quodammodo spoliatur honore summi boni, & peccatori plus tribuitur, quam debeat. Vtrâque autem ratione debet fieri compensatio. Et quidem quatenus Deo fit iniuria, debet fieri compensatio dolore animi ad ipsum directo, confessione culpæ, & petitione veniæ. Cum enim non possumus illam iniuriam efficaciter reparare, tenemur illam reparare saltem affectu, scilicet dolore animi, & signis huius affectus; scilicet accusatione nostri, & petitione veniæ. Quatenus autem peccator sibi iniuriam inducit, sic compensatio fit per vindictam, & quamdam sui punitionem; quæ fit contra naturalem voluntatis inclinationem; quamvis hæc etiam fiat ad compensationem iniuriæ in Deum commissa. Nunc

Probat
conclusio.

Probatur propositio: Caritas, aut alia virtus, non spectat in suo obiecto rationem honestatis, quæ est compensare iniuriam illatam: ergo est aliqua virtus distincta à Charitate, & à cæteris, quæ hanc honestatem spectet. Patet consequentia: nam ubicumque in obiecto est aliqua distincta ratio honestatis, ibi quoque debet esse distincta virtus.

13
a. Obiectio

Dices Primò, Hæc compensatio iniuriæ potissimum fit dolore peccatorum: atqui hic dolor est actus Charitatis: ergo velle compensare iniuriam, est actus Charitatis.

Solutur.

Respondeo Negando Consequentiam: Quia actus, quo fit compensatio iniuriæ, non necessario elicitur ab eadem virtute, à quâ procedit voluntas compensandi iniuriam; vt patet in Christo, qui omnium virtutum actionibus satisfecit pro nobis, cum tamen voluntas satisfaciendi, seu compensandi iniuriam Deo illatam, fuerit actus vnus virtutis. Pari ratione, actiones quibus nos satisfacimus hominibus, & compensamus, vel vindicamus iniurias, non eliciuntur immediatè à virtute Iustitiæ, sed à potentijs motiuis, quæ in membris resident. Et ratio est, quia id, quo fit compensatio iniuriæ, est obiectum Iustitiæ, & actus eius imperatus, non elicitus: per hunc enim fit æqualitas, non per actum elicitum: vnde potest esse alterius virtutis, quàm Iustitiæ.

a. Obiectio

Dices Secundò: Voluntas compensandi iniuriam potest proficisci à Charitate: nam Charitatis est velle tollere peccatum, quatenus malum est, & iniuria: ergo hic actus non debet assignari alteri virtuti, quàm Charitati.

Solutur.

Respondeo Negando Consequentiam: Nam hinc solum sequitur voluntatem compensandi iniuriam, posse imperari à Charitate. Charitatis enim est immediatè velle delere peccatum, quatenus est offensio Dei: sed quia hoc fieri non potest, nisi interuentu alicuius compensationis,

imperat Caritas Iustitiæ, seu illi virtuti, cuius est instaurare æqualitatem, vt velit compensare, & ipsa voluntas compensandi imperat actum, quo fit compensatio, scilicet dolorem de peccato directum ad personam offensam. Possunt enim virtutes sibi vicissim imperare ad consequendum suos proprios fines. Sic affectus Temperantiæ imperat orationem, vt impetret virtutem Temperantiæ, vel eius augmentum: & contrà, virtus Orationis, siue affectus Orationis imperat affectus Temperantiæ, vt Deum melius oret. Simili modo voluntas delendi peccata, vt est malum Dei, est actus Charitatis, & imperat voluntatem compensandi pro modulo hominis, quæ voluntas est actus cuiusdam Iustitiæ: & hæc rursus imperat alium actum Charitatis, qui est dolor de illo peccato. Simili modo vindicare iniuriam Dei continet propriam honestatem, quam non respicit Caritas, sed Iustitiâ quædam erga Deum.

Dico Quartò: Voluntas bene viuendi in posterum potest esse actus vel Charitatis, vel Obedientiæ, vel ex generali quodam affectu honesti, pro diuersa ratione, quâ voluntas mouetur ad hunc actum. Explicatur: Si quis enim proponat bene viuere, quia id placet Deo, sic est actus Charitatis: vult enim illud, quatenus est quoddam bonum Dei, ad quod immediatè inclinatur Caritas. Si autem id velit, vt ipse placeat Deo, siquæ eius amicus, sic est actus imperatus à charitate: Nam velle Deo placere, eique esse amicum, est actus Charitatis per modum intentionis, qui imperat alium actum, scilicet voluntatem bene viuendi; quæ voluntas potest esse elicitâ vel ab ipsa virtute Charitatis, vel ab alia, scilicet ab Obedientiâ, vel affectu honesti. Si autem proponat bene viuere, vt satisfaciatur præcepto diuino, sic est actus Obedientiæ. Si autem, vt saluus sit, est actus imperatus à virtute Spei, elicitus autem ab alia virtute. Si denique id proponat, quia id decet hominem Christianum, est actus cuiusdam affectus generalis ad honestum supernaturale.

Ex dictis patet, qua ratione virtus Pœnitentiæ sit virtus specialis distincta à cæteris, & quomodo non sit distincta. Si enim accipiatur Pœnitentia, quatenus eius actus est dolere de peccato, vt est contra proprium bonum virtutis, sic non distinguitur à singulis virtutibus; quò fit vt attritio possit esse actus cuiusvis virtutis. Si autem accipiatur, quatenus eius actus est dolere de peccato, vt offendit Deum, sic non distinguitur à Charitate. Si consideretur, vt eius actus est velle compensare iniuriam Deo illatam, siue perfectè siue imperfectè, sic non distinguitur à quadam virtute Iustitiæ erga Deum. Si denique consideretur, vt proponit emendationem, sic quoque non distinguitur à Charitate, vel ab Obedientiâ, vel ab affectu generali honesti, qui collectio- nem virtutum sequitur.

ARTICVLVS III.

Virum virtus Pœnitentia sit Species Iustitiæ?

Respondetur, esse speciem Iustitiæ com-
mutatiuæ.

Notan-

Notandum est, Satis constare ex dictis, qualis virtus sit Pœnitentia, quatenus eius actus est, dolere de peccato. Solum difficultas superest, quæ virtus sit, quatenus eius actus est compensare & vindicare iniuriam.

Pœnitentia, ut compensans iniuriam Deo illatam, ad Iustitiam pertinet.

Respondeo & Dico Primò: Pœnitentia hoc modo considerata, non est Iustitia propriè dicta: pertinet tamen ad virtutem Iustitiæ, sicut pars potentialis.

Prior Pars est contra Durandum dist. 14. qu. 2. Ratio est: Quia Iustitia propriè dicta respicit perfectam æqualitatem rei ad rem: atqui inter iniuriam Deo illatam, & nostram satisfactionem, seu compensationem, non potest esse perfecta æqualitas: loquimur enim de iniuria peccati mortiferi, quæ sola est absolutè iniuria in Deum. Confirmatur: Quia si qua esset æquivalens compensatio pro iniuria peccati, ea esset contritio: atqui hæc nullo modo est æquivalens, ut dictum est quæst. 1. de Incarnatione.

Alter Pars est communior sententia Doctorum, & D. Thomæ hoc loco, qui Pœnitentiam vocat *Speciem Iustitiæ*: non quòd sit species propriè dicta: sed quia est pars potentialis iustitiæ sicut Pietas, Observantia, & Religio; quæ deficiunt à ratione Iustitiæ, quòd respiciant maius debitum, quàm sit Iustitiæ propriè dicta: sicut & Veritas & Afabilitas, quia respiciunt minus debitum quàm sit Iustitiæ propriè dicta.

17
Et sic non videtur distinguì à Religione.

Dico Secundò: Probabile est virtutem Pœnitentiæ, quatenus eius actus est compensare iniuriam Deo illatam, non distinguì à virtute Religionis: sed esse ipsam virtutem Religionis consideratam, ut inclinatur ad hoc debitum Deo solvendum. Ita Caietanus supra art. 2.

Probatur Primò: Quia sicut Iustitia particularis disponit hominem ad reddendum debitum homini, ita Religio disponit hominem ad reddendum debitum Deo: sed Iustitia particularis inclinatur ad faciendam iniuriam, vel damnum homini illatum: ergo Religio inclinatur ad faciendam iniuriam, si Deo illata sit. Confirmatur: Quia Religio inclinatur ad reddendum Deo, quicquid illi debitum est, vnde cumque sit debitum ortum; verbi gratia, siue sit ortum ex creatione, & gubernatione, ut debitum sacrificij; siue ex alijs beneficijs, ut debitum gratiarum actionis, siue ex illata per nos iniuria; ut debitum satisfactionis, seu compensationis iniuriæ.

Probatur Secundò: Pietas inclinatur ad compensandam iniuriam factam parenti, & Observantia ad eam compensandam, quæ facta est Magistratui, vel viris honoratis: ergo Religio ad eam, quæ facta est Deo. Patet consequentia à proportionem quia hæc virtutes similiter se habent ad sua objecta.

Probatur Tertiò: Quia in compensatione huius iniuriæ est tacita quædam protestatio excellentiæ diuinæ, non minus quàm in oratione, voto, iuramento: ergo pertinet ad virtutem Religionis, Antecedens patet. Quia qui vult iniuriam Dei compensare, sicuti decet, insinuat Deum esse summum legislatorem, cuius sanctitati, & legibus omne peccatum repugnet; quæ significatio est actus Religionis. Similiter petitio veniæ à Deo, & confessio culpæ, Religionis actus est.

Dices Primò: Qui vult compensare iniuriam, non intendit honorare Deum; sed delere pecca-

tum, tollere inæqualitatem, & reconciliari: ergo non est actus Religionis.

Solummodo obiectus.

Respondeo: Etsi expressè non intendit honorem, tamen simpliciter & ex natura operis id intendit: sicut, qui brat, iurat, vouet, non intendit semper expressè Deum honorare: sed quia actus iste ex se ad Dei honorè pertinet, ideò censetur Religionis. Adde: Quòd in virtute Religionis contineatur etiam ratio Iustitiæ: est enim Religio, iustitia quædam Deo ius suum reddens. Vnde etsi pœnitens nõ vtatur virtute Religionis, ut expressè intendit honorare; vtitur tamen illi, ut inclinatur ad reddendum debitum Deo: sicut Pietas non solum inclinatur ad exhibendum honorem parenti, sed etiam ad petendam ab eo veniam si offensus sit.

Dices Secundò: D. Thomas dicit, Pœnitentiam pertinere ad Iustitiam commutativam: ergo non ad Religionem.

Respondeo Primò: Si consideremus actum Pœnitentiæ, qui est vindicare iniuriam, hic immediatè pertinet ad Iustitiam quandam vindicativam, quæ est species Iustitiæ commutativæ. Et hoc modo verum est pœnitentiam pertinere ad Iustitiam commutativam: siue enim pœnitens consideratur ut iudex, se ipsum tanquam reum nomine Dei puniens, siue ut reus, tantum compensans iniuriam illa punitione, semper hæc punitio pertinet ad quandam Iustitiam commutativam. Respondeo Secundò, Si consideremus eum actum, qui est voluntas compensandi iniuriam, hic videtur elici à virtute Religionis, quatenus Religio debitum reddit Deo; & habet quendam modum Iustitiæ commutativæ inter nos & Deum. Et hoc modo videtur D. Tho. hic loqui de Iustitia commutativa.

Dices Tertiò: Qui pœnitentiã ducuntur, sæpè non cogitant expressè de iniuria compensanda, aut vindicanda; sed simpliciter dolent de peccato, & proponunt abstinere in posterum: ergo non interuenit hic aliquis actus Religionis.

Respondeo: Non est necesse, ut expressè cogitent velle iniuriam compensare, seu volo satisfacere; sed sufficit, ut re ipsa id faciant, per quod fit compensatio. Vnde absolutè sufficit actus charitatis, nempe dolor de peccato ut est offensio Dei: sic enim actus est compensatio iniuriæ, etiamsi expressè non imperetur ab alia virtute. Valdè tamen vile est etiã excitare expressè, & formalem voluntatem compensandi, & vindicandi iniuriã.

Consilium vile circa vindicandã peccati iniuriam.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Pœnitentiã sit in voluntate, an in appetitu sensitivo?

Respondeo & Dico Primò: Actus virtutis Pœnitentiæ non requirit necessariò vllũ dolorem in parte sensitivã. Probatur: quia tota ratio virtutis in detestatione, & dolore partis superioris de peccato, & in voluntate compensandi vindicandique, completur; etiamsi nulla sequatur commotio partis sensitivæ. Deinde: Pars sensitiva non potest dolere propter Deum propriè. Nam neque illum attingit cognitione, neque eius iniuriam potest aestimare: ergo eius dolor non est actus elicitus Pœnitentiæ. Tertiò: Iste dolor non est in nostra potestate: atqui functiones virtutũ sunt in nostra potestate: ergo

19
Ad veram pœnitentiã non requiritur necessariò dolor partis sensitivæ.

Qqq iij Dices:

Dices: Pœnitentia requirit opus satisfactorium, quod est poenale, & sensibile: ergo hæc ex parte erit in appetitu sensitivo.

Respondeo Primò, Ipsam detestationem peccati, & dolorem partis superioris esse opus poenale voluntati peccatrici, nec pœnitentia per se aliud requirit: Respondeo Secundò, Non est necesse, vt omne opus satisfactorium sit elicited à Pœnitentia; satis est ab eâ imperari: Pœnitentia enim, cum sit in voluntate, potest imperare appetitui sensitivo, & membris corporis, licet non æquè promptè ille obediat. Et sic ieiunia, lachrymæ, tristitia sensibilis, & similia, sunt opera pœnitentiæ, non quidem elicita, sed imperata. Hinc patet: Et si lachrymæ, & dolor sensibilis sint optima signa Pœnitentiæ, tamen veram Pœnitentiam etiam sine his esse posse.

19
Pœnitentia, vt virtus, est in voluntate.

Dico Secundò: Pœnitentia, vt est virtus, est in sola voluntate, tanquam in proprio subiecto. Probatur: Quia detestatio peccati propter Deum, & propositum compenlandi, & vindicandi illud, in sola voluntate sunt. Confirmatur: Quia hæc virtus non est in intellectu, vt per se patet: etsi enim præsupponat fidem, tamen fides non est pœnitentia; neque pars eius, vt volunt heretici: neque etiam est in appetitu sensitivo: ergo in voluntate.

Dices: Cum in voluntate sit quodammodo pars irascibilis, & concupiscibilis, in vtrâ est?

Quid faciendum homini, vt perfectè pœnitescat.

Respondeo, In vtrâque: Quatenus enim Pœnitentiæ actus est dolere de peccato, est in voluntate vt concupiscente: quatenus autem vult vindicare, est in voluntate, quatenus est irascibilis; nam ira nihil est aliud, quam appetitio vindictæ. Quare vt homo integrè pœniteat, non solum debet dolere de peccato, sed etiam irasci, & expectere vindictam.

DVBIVM. I.

Vtrum in parte sensitiua non sit etiam aliquis habitus Pœnitentiæ?

20
Affirmatiuè.

Respondeo, Esse. Ita Dominicus Soto d. 1. 4. quaest. 2. art. 6. Ratio est: Quia ex forti seu intenso dolore voluntatis, commouetur pars sensitiua suo modo ad dolendum: & ex frequentatione doloris huius nascitur quædam procliuitas in eadem parte; quæ procliuitas haud dubiè est habitus quidam. Pari modo ex appetitione vindictæ frequentata in voluntate, nascitur in appetitu inferiore commotio iræ crebra & iterata; vnde remanet procliuitas & promptitudo ad similes iras. Hoc enim experimur in omnibus passionibus, quòd quò magis illis indulgemus, hoc efficiuntur ad illas proniores. Vnde necesse est naturalem pronitatem per accessoriam iuari; idque multò magis in passionibus rectæ rationi consentaneis, ad quas appetitus sensitivus naturaliter non propendet, nisi quatenus à superiore, id est, ratione mouetur; ac proinde magis est capax accessorie inclinationis, quæ prouenit ex crebro motu rationis, quàm alterius.

21

Dices: Pars sensitiua non attingit Deum: ergo non potest dolere de peccato propter Deum, seu quia est iniuria Dei.

Quomodo oritur sensibilibus dolor de iniuria Dei.

Respondeo: Non attingit Deum sub ratione rei spiritalis, sed bene sub ratione rei corporeæ, quæ rei spiritali sit analoga, sicut experimur dum de Deo cogitamus. Quidquid enim cogitat intel-

lectus, etiam in se efformat, vel potius præformat phantasia, sed suo modo. Dum ergo pars superior intense dolet de peccato; quatenus est iniuria Dei, etiam pars inferior naturaliter mouetur ad dolendum ob eandem iniuriam; sed corporali modo à phantasia apprehensam: quod prouenit ex naturali sympathia potentiariarum; quæ quia in vitali eadem essentia fundatæ sunt, actus vnus in alteram redundat.

Aduerte tamen, Hunc habitum appetitus inferioris non esse infusum, sed acquisitum; vt patet ex dictis. Neque esse virtutem, sed virtutis ministrum, sicut & membra, quamuis sublimiore modo. Ratio est: Quia non mouetur immediate à iudicio rectæ rationis, quæ est proxima virtutis regula; sed à iudicio phantasiæ. Valdè tamen imitatur virtutem Pœnitentiæ; sicut appetitus inferior imitatur superiorem, & phantasia rationem.

DVBIVM. II.

An Pœnitentia sit solum in Peccatoribus?

Respondeo: Virtus Pœnitentiæ secundum illum actum, qui est pœnitere, non est nisi in peccatoribus, siue illi sint in hoc mundo, siue in purgatorio: non tamen in damnatis. Ratio est: quia pœnitere est de suis peccatis dolere propter Deum, & ea vindicare in ordine ad reconciliationem. Quare hoc modo non erat pœnitentia in statu innocentia, nec in Christo, nec in B. Virgine, nec in Angelis aut Beatis.

In Christo, B. Virgine, Angelis, & Beatis est virtus Pœnitentiæ.

Alio tamen quodam modo, videlicet secundum alios actus, erat in illis virtus Pœnitentiæ. Primò: quia detestabantur peccata aliorum, quatenus sunt offensio Dei, & cupiunt, vt illa in se ipsis vindicent. Imò Dominus noster, aliorum peccatis in se acceptis, doluit de illis, vt de suis, eaque in se vindicauit, & Iustitiæ diuinæ satisfecit; quod sine virtute pœnitentiæ non est perfectum. Ratio vltior est: quia eiusdem virtutis est affici suo obiecto vbiicumque inueniatur, siue in se, siue in alio, & dolere de contrario. Temperantia enim afficitur, & delectatur actionibus temperatis; & Iustitia iustis, in quocumque eas viderit, & detestatur contrarios. Quare etiam Pœnitentia detestatur iniuriam Dei, cupitque eius vindictam, & satisfactionem, à quocumque sit commissa.

Secundò, Erat in illis virtus Pœnitentiæ: Quia qui sunt bene dispositi, & prompti ad dolendum de peccatis alienis, etiam bene dispositi sunt ad dolorem suorum, si quæ haberent: maximè, cum Angeli & Beati spectatâ nudâ naturâ Angelicâ & humanâ peccare possint. Quò fit, vt etiam habere possint actum quemdam conditionalem Pœnitentiæ, qui sic exprimitur: *Si peccarem, dolerem*: qui actus est affectio quædam, & complacentia ad honestatem obiecti Pœnitentiæ.

ARTICVLVS V.

Vtrum principium Pœnitentiæ sit ex timore?

Respondeo, & Dico Primò, Primum Pœnitentiæ principium, disponens liberum arbitrium ad illam, est excitatio diuina gratis mentis immissa. Est fide tenenda. Probatur Primò ex Dei Scripturis: Ieremijæ 31. v. 18. *Conuerte me Domine,*

24
Primum Pœnitentiæ principium est gratia Dei. Scriptura.

ne, &

ne, & conuertar; & infra v. 19. Postquam conuertisti me, egi pœnitentiam. In quem locum Hieronymus, Hoc ipsum, quod pœnitentiam agimus, nisi Dominus nos ante conuertit, & nisi Dei nitamur auxilio, nequaquam implere valeamus. Ioan. 6. v. 44. Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit illum.

Concilia,

Probatur Secundò: Ex Cœcilijs. Nam in Concilio Palestino definitum est contra Pelagium, Pœnitentiam donum Dei esse; vt testatur Augustinus epistola 106. & in Araucano Can. 4. dicitur Per Spiritus sancti infusionem & operationem in nobis fieri, non tantum vt à peccatis purgemur, sed etiam vt purgari velimus. Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 6. & 14. docet Principium Pœnitentia, & iustificacionis esse diuinam excitacionem. Item can. 5. & can. 3. dicit Principium Pœnitentia esse gratiam prauentem, seu prauentem Spiritus sancti inspirationem. Vide plura 1. 2. quaest. 109. art. 6.

Timor feruilis quomodo sit principium Pœnitentia,

Dico Secundò; Timor feruilis est primus motus pœnitentia, tanquam primus motus voluntatis ad pœnitentiam ordinatus. Suppono autè timorem feruilem, & odium peccati ob hunc timorem immediatè conceptum, esse bonū, contra hereticos nostri temporis: de quo infra. Probatur: Prima ratio quæ ordinariè homini offertur, cur velit feruere, & absolute relinquere peccatum, est timor pœnæ, videlicet gehennæ; iuxta illud Isaia 26. vers. 18. apud Septuaginta, A timore tuo concepimus, & quasi parauimus, & peperimus Spiritum salutis, id est, veram pœnitentiam.

26 Ordo motuum, & actuum Pœnitentia,

Notandum autem ex D. Thoma hoc loco, & ex Concilio Trident. sess. 6. can. 6. quod primus motus, quo disponimur ad pœnitentiam, est excitatio diuina, vt dictum est. Secundus motus est motus Fidei, quæ inter cetera credit peccator Deum pœnæ æternæ peccatis constituisse. Hinc oritur tertius motus, qui est timor feruilis, quo homo timet damnari propter peccata sua; & idcirco incipit illa odisse, & proponit relinquere. Timor itaque feruilis, quo inlar seruorum timeamus pœnam, & detestamur peccatum propter pœnam, est primus motus affectus seu voluntatis ad pœnitentiam ordinatus. Nā sola excitatio diuina præcedit, quæ nō est motus liber, sed impulsus quidā necessarius à Deo inmissus; & fides, quæ est motus intellectus. Quartus motus est Spes veniæ: peccator enim considerans Dei misericordiam, qui gratis impium iustificat per Christum, concipit spem veniæ; per quam à timore illo terribili respirat. Quintò, incipit Deum diligere ob immensam illius bonitatem, & misericordiam, per quam peccata condonat, & iustitiam infundit. Sextò, odit peccatum, quatenus est offensio Dei, tanquam benignissimi Patris, & proponit illud cōpensare.

27 Quomodo pœnitentia procedat à charitate, vt proximo principio,

Dico Tertio: Pœnitentia procedit à charitate, seu timore filiali, tanquam proximo principio imperante. Patet ex serie actuum iam descripta: & ratio est; quia non est perfecta pœnitentia per se idonea ad reconciliationem, nisi de peccatis doleamus, eaque vindicemus, quatenus Deum offendunt; ac proinde, nisi doleamus ex affectu beneuolentia, seu charitatis in Deum: vt patet exemplis humanis: qui enim offendit Principem, si non doleat quod ipsum offendit, sed tantum, quod sibi nocuit, non meretur reconciliationem; quæ nihil est aliud, quàm beneuolentia recuperatio. Quod autem D. Thomas ait, Pœnitentiam debere procedere à timore filiali, sic accipiendum est, vt charitas,

quatenus odit & timet peccatum, vt offensam benignissimi Patris, vocetur Timor filialis: per illum enim bene disponimur, & inclinamur ad timendam Dei offensam, tanquam optimi Patris, quem summè amare, & cuius offensionem filij diligentissimè cauere debent.

Petes: An omnes isti actus sint necessarij ad veram pœnitentiam?

Respondeo: Excitatio diuina est omnino necessaria. Similiter actus fidei, seu prudentia supernaturalis, quæ fide nititur. Deinde actus spei; nam sine spe veniæ non possumus pœnitere. Præterea actus dilectionis. Timor autem feruilis non semper est necessarius; quia fieri interdum potest, vt quis sine metu villo damnationis, ex consideratione, & amore diuinæ bonitatis conuertatur; vt videtur contigisse in Paulo, & Magdalena. Neque etiam expressa voluntas compensandi, aut vindicandi peccatum est necessaria, vt supra dictum est: sufficit enim dolor de peccato ex amore Dei cum proposito emendationis.

28 Qui motus sint necessarij ad veram pœnitentiam.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Pœnitentia sit prima virtutum?

Respondeo & Dico Primo: Habitus Pœnitentia non est prior habitibus aliarum virtutum. Probatur: quia non prior tempore, cum omnes virtutum habitus simul infundantur, iuxta communem sententiā: nec etiam prior natura, quia pœnitentia supponit fidem, tanquam propriam regulam, vel saltem prudentiam infusam supponit, quæ fide tanquam fundamento, & principio nititur. Deinde, etiam Spem supponit, quia nemo inclinatur ad pœnitentiam, nisi Spe veniæ. Tertio, Charitatem supponit; nam Charitas respicit Deum sub priori ratione, quàm Pœnitentia: respicit enim Deū absolute, vt ipse in se summum bonum est: Pœnitentia autem solum supposito peccato respicit Deum, quatenus Deo debetur à creatura compensatio propter iniuriam; quorum posterius oritur ex priore; idcirco enim Deo fit iniuria per peccatum, quia ipse est summum bonum, quod peccato contemnitur.

29 Quos habitus virtutum præsupponat pœnitentia.

Dices: Potest quis dolere de hoc solo, quod Deum iniuriā affecerit, non curando ipsius amicitiam aut honorem: sed solum, quod omnis iniuria, & præsertim erga Principem, sit detestanda.

Respondeo, Fortasse id fieri posse: sicut fieri potest, vt quis doleat, quod Principi fecerit iniuriam, etsi illum non amet. Verum hic dolor non erit perfecta pœnitentia, nec sufficiet per se ad reconciliationem, vt patet ex supra dictis: nam perfecta pœnitentia manare debet ex beneuolentia eius, quem offenderis.

Dico Secundò: Actus Pœnitentia perfectus non est primus actus virtutum. Patet ex serie actuum ad pœnitentiam necessariorum.

Dico Tertio, Actus tamen Pœnitentia plerūque prior est actibus virtutum moralium, vt Temperantia, Fortitudinis, Iustitia particularis, & similibus. Probatur: quia recta ratio dicit, vt peccator prius Deo per Pœnitentiam reconciliari studeat, quàm alijs virtutum operibus incumbat. Nam sine hac reconciliatione virtutum opera, quantumuis magna, nihil profunt.

30